

А. В. БАЗИЛЬСЬКИЙ, аспірант

(Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, м. Київ)

ІННОВАЦІЙНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЛИМ ПІДПРИЄМНИЦТВОМ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2002, вип. 3, с. 128–130

Ринок як автоматично діючий, саморегульований механізм — це абстракція, яка деякою мірою відбиває реалії XIX ст. Сучасний ринок — це один із феноменів, що зумовлює складну систему господарювання, в якій дуже тісно взаємодіють ринкові закономірності, численні регулюючі інститути (передусім державні) і масова свідомість.

У країнах з розвинутою ринковою економікою та у країнах, що розвиваються, цивілізованість характеру ринку визначається широким арсеналом перевірених часом і господарською практикою законодавчих і моральних норм, реальною і компетентною політикою держави щодо розвитку економіки загалом, соціальної інфраструктури та особливо приватної ініціативи людини на основі її правової свободи і реальної можливості вільної та раціональної економічної діяльності.

Найважливіший вплив на розвиток малого і середнього бізнесу здійснюють три макроекономічні складові — ринки товарів і послуг, інвестицій і капіталу. На рубежі XXI ст. жоден з цих ринків не сприяє розвитку малого бізнесу в Україні. Надзвичайно важливим і складним структурним утворенням ринкової економіки є її організаційні структури: аукціони, торгово-промислові палати, торгові дома, біржі, брокерські контори, холдингові компанії та ін. На превеликий жаль, і вони вже кілька років не працюють належним чином. Чому це сталося? Основна причина — це відсутність певної зацікавленості, ініціативи та економічної впевненості з боку товаровиробника і населення загалом.

Одні з найперших законів, які прийняла незалежна Україна ще в лютому і березні 1991 р.,

були закони “Про підприємництво” і “Про підприємства в Україні”. Ці закони та механізми їх реалізації дали можливість приватній людині діяти та розвивати себе і свій бізнес. Основні підприємства, які успішно функціонують сьогодні на ринку України, були створені в цей час.

Відправною точкою будь-якої ринкової інфраструктури є ринок товарів і послуг. Ситуація, що склалася на початку 90-х років в Україні, уможливила розвиток складових ринку та надала міцний поштовх приватній ініціативі людини. Ми спостерігали масові перемоги на ринках споживчих товарів і послуг, інвестицій, капіталу тощо. У той час ми мали ефективні стимули для розвитку всіх напрямків підприємницької діяльності.

Сьогодні ми спостерігаємо чітку тенденцію до створення монопольного ринку, де має місце диктат держави за допомогою величезної кількості контролюючих механізмів та органів, які стримують розвиток підприємництва та приватної ініціативи людини. Остання сьогодні просто боїться розпочинати свій бізнес, бо втратить все, що вона має.

Ще одна проблема малого бізнесу — це політизація економіки, яка не створює стійких мотивів і заохочень до ефективного господарювання, не передбачає високої соціальної та моральної культури приватних підприємств і не сприяє співробітництву з іноземним капіталом. Нині успішна робота приватної палатки залежить від політичних поглядів її господаря. Також одна з найважливіших проблем бізнесу — це його підтримка з боку держави, фінансових установ тощо. У нашій країні слово “підприємець” має вже негативне забарвлення.

Відомо, що теорію державного регулювання економіки розробили свого часу Дж. Кейнс і його послідовники. За теорією Кейнса, коливання сукупних витрат впливають передусім на виробництво і зайнятість, а не на ціни. Тому кейнсіанці вважають, що рівень виробництва, зайнятості, доходів і цін формується на підставі підвищення попиту, інвестицій, зростання експорту і державних витрат.

Ці фактори є об'єктами державної економічної політики і перебувають під впливом держави. Особливістю теорії є те, що ринок сам по собі не може забезпечити повної економічної стабільності, а тому держава зобов'язана відігравати активну роль у стабілізації економіки, пом'якшенні економічних спадів і піднесенні та у формуванні підприємницького середовища у країні.

Як свідчать практика багатьох країн і наш вітчизняний досвід, сучасне суспільство потребує поєднання ринкового саморегулювання з державним, адміністративним і законодавчим механізмом регулюючого впливу за допомогою насамперед фінансово-економічних важелів і раціонального втручання в господарську діяльність.

Так, характерною рисою всіх ринкових перетворень у постсоціалістичних країнах є зведення до мінімуму директивно-адміністративного впливу держави на економіку з метою надання простору для самостійного розвитку. За цих умов основним завданням держави стає контроль за станом ринку та підприємницького середовища і вплив на них за допомогою податкових, кредитних та інших економічних важелів. У сучасних умовах господарювання основою політики економічного зростання України визначено розкриття підприємницького потенціалу, розвиток приватної ініціативи. Вона чітко визначена в існуючих програмах діяльності Кабінету Міністрів України.

За матеріалами Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України [3], у нас існує майже 200 тис. малих підприємств, працює близько 1 млн підприємців без створення юридичної особи, майже 40 тис. фермерських господарств. Загалом у малому підприємстві зайнято понад 2,7 млн людей, або 9 % працездатного населення України (таблиця).

Основні показники малих підприємств за формами власності у 1999 р.*

Форма власності	Кількість підприємств, що мали обсяги виробництва	Обсяг виробленої продукції (робіт, послуг)	Витрати на виробництво продукції (робіт, послуг), тис. грн.	Виручка (валовий дохід від реалізації продукції — робіт, послуг), тис. грн.	Балансовий прибуток (збиток), тис. грн.
Всього	155456	22900,0	21021,0	77943,8	131,2
Приватна	44660	3768,4	3432,8	18727,8	216,8
Колективна	101643	17513,8	16063,3	57059,5	-28,2
Державна	8240	980,3	978,5	784,6	-2,1
Власність міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав	913	637,5	546,4	1371,9	-55,3

*Джерело: Статистичний щорічник України за 1999 рік. — К.: Техніка, 2000. — С. 325.

Проведення аналізу функцій держави щодо перерозподілу доходів, ресурсів, розвитку підприємництва і стабілізації економіки на основі трансформаційної моделі економічного зростання дає змогу визначити функції, напрямки, завдання, форми і методи впливу держави, що зумовлюють певні економічні наслідки [1]. Відмовлення від централізованої системи управління не означає, що взагалі не потрібне централізоване регулювання, змінюються лише функції, методи і форми цього регулювання. Однак роль макрорегулювання, підприємницького середовища зокрема, у трансформаційний період не слабшає, а підсилюється.

Зазначимо, що економічна сутність держави розкривається та реалізується в її взаємодії із суспільством. Що і як держава робить для впорядкування та вдосконалення суспільної, економічної, колективної та приватної життєдіяльності людей — характеризується поняттям “функції держави”. Слово “функція” походить від лат. *functio* — виконання, обов'язок, коло діяльності [2]. У сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні держава виконує політичну, соціальну, міжнародну, економічну і трансформаційну функції.

Шляхи сприяння розвитку підприємництва. За 10 років ринкової перебудови економіки України малий та середній бізнес перетворився з “екзотичного явища” на реально існуючий сектор національної економіки, де функціонує понад 200 тис. підприємств, що виробляють понад 11 % загального обсягу продукції, робіт і послуг загалом по економіці України. На цих підприємствах зайнято 1,55 млн осіб. Крім того, налічується майже 950 тис. індивідуальних підприємств (за деякими даними, у країні існує понад 3 млн індивідуальних підприємств, більшість

з яких працює в “тіні”, тобто не зареєстровані і не сплачують податки), 35,5 тис. фермерських господарств. Це в десятки разів менше, ніж у сучасних розвинених країнах ринкової економіки, але проблем у підприємців малого сектора економіки України більше, ніж у зазначених країнах.

Одна з вагомих причин гальмування розвитку малого підприємництва криється у невизначеності державної політики та надмірному втручанні державних органів влади в економічну діяльність суб'єктів господарювання малого сектора економіки. Складовою розв'язання цих проблем є формування належної системи взаємодії влади та бізнесу у відповідності з діючою законодавчою базою.

Держава створює **законодавчу основу** діалогу між підприємницькими структурами та органами державної влади задля забезпечення поточних і стратегічних умов розвитку сектора малого бізнесу, де формується основна кількість додаткових робочих місць та закладаються основи зростання добробуту населення. З метою формування і реалізації державної політики з питань розвитку і підтримки малого підприємництва, ефективного використання його можливостей в розвитку національної економіки останніми роками розроблено і прийнято Указ Президента України “Про державну підтримку малого підприємництва” (від 12.05.98).

Для зменшення втручання державних органів у підприємницьку діяльність, усунення адміністративних бар'єрів на шляху розвитку малого та середнього бізнесу розроблені і прийняті заходи, передбачені Програмою розвитку малого підприємництва в Україні. Зокрема, в межах програми урядом було розроблено та подано до Кабінету Міністрів України близько 20 проєктів законодавчих актів, спрямованих на усунення адміністративних, правових, економічних та організаційних перешкод у розвитку підприємництва.

Характерно, що на кінець 2000 р. такий показник, як кількість суб'єктів малого підприємництва в Україні на тисячу населення, все ще був в десять разів менший, ніж у розвинених європейських країнах. У 2001 р. спостерігалась тенденція зростання кількісного росту суб'єктів малого підприємництва, але переважно за рахунок кількості підприємців фізичних осіб. За матеріалами Співки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України, це стало можливим у зв'язку з прийняттям Указів Президента України “Про деякі заходи з дерегулю-

вання підприємницької діяльності” (від 23.07.98); “Про спрощену систему оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності для суб'єктів підприємництва” (від 03.07.98 з наступними змінами від 28.06.99); “Про державну підтримку малого підприємництва” (від 12.05.98) та низки законів України з цих питань, прийнятих протягом 1999–2001 рр. Така тенденція свідчить про активізацію діяльності держави в напрямку підтримки українського підприємця малого сектора економіки, зокрема в напрямку раціоналізації державної підтримки малого та середнього бізнесу і підвищення інвестиційної привабливості регіону. Така ситуація має вплинути на ефективність здійснення інвестиційної політики за умов децентралізації управління місцевих органів влади.

Розвитку малого підприємництва в Україні заважають такі основні чинники [3]:

- відсутність чітко сформульованої через систему правових актів державної політики у сфері підтримки малого підприємництва;
- збільшення адміністративних бар'єрів (реєстрація, ліцензування, сертифікація, системи контролю і дозвільної практики, регулювання орендних відносин тощо);
- відсутність реальних і дійових механізмів фінансово-кредитної підтримки;
- надмірний податковий тиск і обтяжлива система звітності;
- невпевненість підприємців у стабільності умов ведення бізнесу;
- надмірне втручання органів державної влади в діяльність суб'єктів господарювання.

Загалом розвиток малого і середнього підприємства не має альтернативи в ринковому господарстві. У сучасних трансформаційних умовах держава буде змушена сприяти вдосконаленню і підвищенню ефективності управління підприємницьким сектором України.

Література

1. *Воротін В.* Досвід посткризового державного управління трансформаційним розвитком // Вісн. Української Академії держ. упр. при Президентіві України. — 2000. — № 4. — С. 101–107.

2. *Державне регулювання економіки:* Навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. — К.: Вид-во КНЕУ, 2000. — 316 с.

3. *Матеріали* до засідання Ради співки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України від 8 лютого 2001 р. — К., 2001. — 27 с.